

ГЛИНЯНІ ВИРОБИ ЛЕСІ ДЕНИСЕНКО-ЄРЕМЕНКО

Анатолій ШЕВЧУК

Гончарювання Лесі Денисенко-Єременко, майстра народної творчості з Василькова, лауреата обласної премії ім. Петра Верни, презентує різноманітні глиняні вироби: велику та дрібну скульптурну пластику, дитячу іграшку, сувенірні настінні мисочки-монетки, включно з розписаними тарілями різних розмірів, а також ужиткове домашнє начиння. Пані Леся познайомилася з гончарним кругом ще в ранньому дитинстві, коли її батько Григорій Денисенко чудодійством своїх рук відтворював на ньому архетипні форми полумисків, глечиків, дзбанків, горщиків, макітер та ін.

Але заприязнилася вона з гончарством на зламі тисячоліть, коли вже у зрілому віці твердо вирішила присвятити своє життя справі, яку так любив її батько. Майстриня згадує про ці свої перші кроки: “Коли тато дізнався про мої наміри працювати на гончарному крузі, то дуже обережно попередив, остерігаючись, що я можу швидко відступитись. Це було в кінці ХХ століття. В 2000 році Валерій, мій чоловік, змайстрував своїми руками у подарунок гончарний круг. От тоді все і почалося. Перші “консервні банки”, виконані на крузі! Так жартома називав мої “витвори” тато”.

Успадковані від батька наполегливість та творча упертість, які довгий час існували десь у підсвідомості пані Лесі, перелилися у чудодійну енергетику рук. За півроку в батьковій майстерні почали з’являтися перші ужиткові глиняні форми із слухняних “стовпців” майстра-початківця, які засвідчили, що традиція родинного гончарювання Денисенків ще продовжуватиме своє існування і на перехресті тисячоліть, а точніше, у першій половині ХХІ століття.

Оглядаючи доробок Лесі Денисенко-Єременко у приватних колекціях, переконаємося, що майстриня досить швидко відшукала власну мову формотворення з оригінальним кольорним наповненням, в основі якого — чернігівська або київська (точніше, васильківська) глина у різноманітних формах ужиткових посудин.

Слід зазначити, що ці речі ніколи довго не затримуються у робітні майстерні. Їх залюбки купують як поцінувачі народного мистецтва в Україні, так і іноземці, захоплені глиняними ужитковими виробами, створеними на гончарному крузі. Хочеться окремо наголосити, що творчість пані Лесі не нагадує конвеєрний серійний випуск, вона постійно збагачується

оригінальними пошуками форм та орнаменту. Це надає кожному виробу певної художньої цінності, попри те, що використовується у повсякденному побуті.

Гончарювання майстра народної творчості Лесі Денисенко-Єременко перегукується з працею філософа-мислителя, адже майстриня зі “ставця” глини з допомогою гончарного круга створює порожнини різноманітної форми, які уподібнюються чи то горщиків, чи то глечики, чи то полумиску. Слушно зауважує у монографії “Феноменологія гончарства” Ігор Пошивайло, що “основою більшості мистецько-філософських систем пізнання є категорія “порожнього”. Праця гончаря уподібнюється роботі мислителя, адже він з нічого утворює порожнину, відокремлену від світового хаосу матеріальною формою з глини”¹. Не є новиною і той факт, що форми глиняного начиння “впливають на свій зміст і навпаки — в такому розумінні наповнений посуд сприймається в церемоніях споживання страв і напоїв”².

Та не тільки форма впливає на “зміст” (чи зміст) посудини, але й окремі деталі-компоненти мають свою утилітарно-художню цінність. Деталі до конкретної посудини — а це і ручки-вушка, дзюбик, покришки різноманітної форми — несуть метафоричне навантаження, яке надає тому або іншому гончарному виробу характеру романтичної довершеності й самотньої оригінальності, підкреслюючи художньо-стильові засади призначення посудини, створеної майстром народної творчості.

У доробку пані Лесі представлено такі типи домашнього начиння: а) посудини плескатої форми з покришками для смаженої картоплі, капусти або вареників; б) посудини для сметани, консервованих продуктів або варення; в) глечики з покришками і без них; г) полумиски різної величини; е) глечички, які своїм обрисом нагадують прадавні слов’янські ритуальні посудини.

Ряд посудин із покришками нагадує цукорниці сучасних порцелянових сервізів. Ці гончарні вироби різняться хіба що ледь збільшеною формою та оригінальним вирішенням покришок, які можуть бути занадто опуклими і нагадувати цибулину або занадто розплющеними, подібними до покришок сучасних чавунних казанків. Декоративний стрічковий орнамент скупо охоплює верхню частину виробу і

самі покоришки (це — ламані або хвилясті лінії, ромби, безкінечники, меандри, тиснені крапки різної величини, чотирикінцеві хрести та скісні лінії у повторі), нагадуючи давньослов'янські календарні посудини. Такі ж стрічкові орнаменти — символічне зображення дощу — можна побачити на браслетах XII—XIII століть³.

Не випадають із контексту глинтворення пані Лесі й глечики грушеподібної форми. Тут усе має свою логіку: форма, орнамент, колір після випалу в електрогорні, покоришка, ручка-вушко тощо. Глек цибулеподібної форми набуває плавності обрису завдяки двом дуговим ручкам, паралельно закріпленим у верхній частині по обидва боки посудини. Форма глечика настільки вишукана, що не потребує додаткового орнаменту. Здається, він може задовольнити найвибагливіші естетичні уподобання.

Керамічні тикви майстрині мають як інтер'єрне, так і утилітарне призначення. Банька еліпсоподібної форми з занадто широким отвором пристосована для рідини (вода, вино, узвар, молоко). Легкий вигин ручки-вушка підсилює красу профільного обрису самої форми глечика. Орнамент по колу присутній лише у верхній частині, ближче до вінця керамічного виробу. Лаконічність повторів мінімотивів у стрічковій ритміці підсилюється фактурою випаленої глини.

Глечик без дзьобика з широким горлом оздоблений пишним орнаментом, який своєю на-

родною суттю більш тяжіє до стилізації флорного царства природи. Чотири тиснені ямки, що рухаються скісно в періодичному повторі, підкреслюють динаміку зеленого листя, “розкиданого” попарно по ходу стрічкового орнаменту. Тиснені кружечки, негусто розміщені по обидва боки рослинно-геометричного узору, утримують настрій казкового цвітіння.

Цікавими, на нашу думку, є глибокі посудини, які за своєю формою тяжіють до традиційних українських мисок або полумисків. Лише увігнутість вінця в середину посудини або надмірна його розлогість над самою формою підкреслює неординарність форм. Слід зазначити, що такий тип осучаснення форми мисок і полумисків полюбляють професійні художники-гончарі, особливо представники львівської школи.

Творчий доробок Лесі Денисенко-Єременко молодий за віком. Але не вік є основним якісним показником. Етнопам'ять, закріплена родинними генами, спонукає пані Лесю до творення ужиткових посудин, у формах яких репрезентуються родовідні принципи Денисенків-гончарів, що возвеличили дух українства крізь призму гончарювання.

¹Пошивайло І. Феноменологія гончарства. — Опішне, 2000. — С. 279.

²Там само.

³Войтович В. Українська міфологія. — К., 2002. — С. 165.

This article is dedicated to the heritage of Lesya Denysenko-Yeremenko. Her creative activity is a constant original search of form and ornament, but not a conveyer. The author of the article also tells about various types of domestic stuff made of loam.